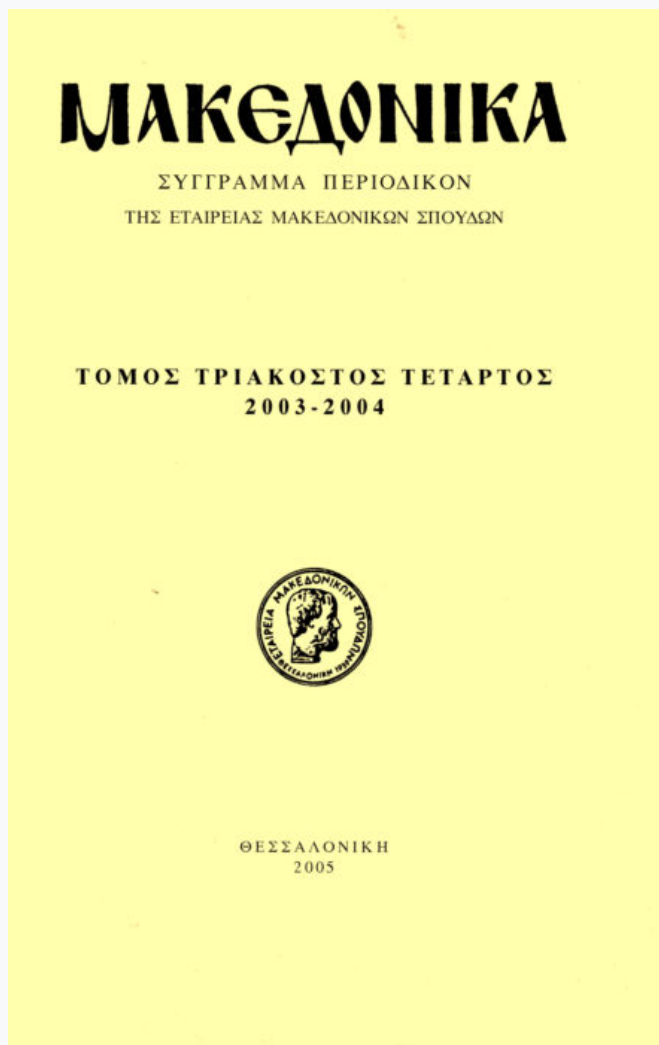

Μακεδονικά

Τόμ. 34, Αρ. 1 (2004)

Τα σχολεία της ελληνικής παροικίας Βελιγραδίου και ο κανονισμός του Ελληνικού της Παρθεναγωγείου το 1870

Χρήστος Γ. Ανδρεάδης

doi: [10.12681/makedonika.866](https://doi.org/10.12681/makedonika.866)

Copyright © 2014, Χρήστος Γ. Ανδρεάδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ανδρεάδης Χ. Γ. (2004). Τα σχολεία της ελληνικής παροικίας Βελιγραδίου και ο κανονισμός του Ελληνικού της Παρθεναγωγείου το 1870. *Μακεδονικά*, 34(1), 1–13. <https://doi.org/10.12681/makedonika.866>

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΡΟΙΚΙΑΣ ΒΕΛΙΓΡΑΔΙΟΥ
ΚΑΙ Ο ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΗΣ ΠΑΡΘΕΝΑΓΩΓΕΙΟΥ
ΤΟ 1870

Στά τέλη του ιζ' και τις αρχές του ιη' αιώνα με τις συνθήκες του Κάρλο-βιτς (1699) και Πασσάροβιτς (1718)¹, χάρη στους νικηφόρους εναντίον των Τούρκων αγώνες της Αυστρίας, η επεκτατική όρμη των Τούρκων προς την Κεντρική Ευρώπη ανακόπηκε² και η ειρήνη που επικράτησε είχε ως αποτέλεσμα να αναπτυχθεί ελληνικό μεταναστευτικό ρεύμα προς τα Βαλκάνια και μάλιστα προς τη Σερβία, τη χώρα που γειτνίαζε με μακεδονικά και ηπειρωτικά εμπορικά κέντρα (Κοζάνη, Σιάτιστα, Μοσχόπολη κ.λπ.). Πότε ακριβώς είχε αρχίσει η μετανάστευση αυτή³, εμπόρων κυρίως, άγνωστος, μολονότι γνωρίζουμε ότι από τους βυζαντινούς άκομη χρόνους είχαμε σχέσεις με τους Σέρβους, όπως τουλάχιστον υποδηλώνεται με τους περιγίπτικους γάμους μεταξύ Σέρβων ηγεμόνων και έφτά Έλληνίδων περιγίπτισσών το 1195⁴. Όπως δηλαδή, όπως σημειώνει ο καθηγητής 'Απόστολος Βακαλόπουλος, *το ρεύμα των μεταναστών της Μακεδονίας προς τη Σερβία, Ρουμανία και πρό πάντων προς την Αυστρία και Ούγγαρία μεγαλώνει μετά το 1600. Μεγάλα καρβάνια ξεκινούν από τη Σιάτιστα ή από την Καστοριά ή από τη Μοσχόπολη... περνούν το Μοναστήρι... κατόπιν κατευθύνονται προς την κοιλάδα του Μοράβα και φτάνουν στο Βελιγράδι...*⁵.

Έτσι, με την κίνηση αυτή των Έλλήνων σε όλόκληρο τον βαλκανικό χώρο ιδρύθηκαν ελληνικές παροικίες⁶ για εμπορικούς κυρίως λόγους, αλλά και για μια καλύτερη ζωή, μεταξύ των οποίων και η παροικία του Βελιγραδίου, για την οποία ο καθηγητής Ντουσάν Πόποβιτς θά γράψει:

Είς το Βελιγράδι εγκατεστάθησαν αρκετοί Έλληνες, οι οποίοι εξηκολού-

1. Για τις συνθήκες αυτές βλ. 'Απόστ. Ε. Βακαλόπουλος, *Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833*, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 258 κ.έ. Πρόχειρα βλ. και τα αντίστοιχα λήμματα στη Μ.Ε.Ε.

2. Μή λησμονούμε ότι οι Τούρκοι είχαν φτάσει στα πρόθυρα της Βιέννης, την οποία λίγο έλειψε να κυριεύσουν, πολιορκώντας την σενά (1683). 'Εκδοτικές 'Αθηνών, *Ιστορία του έλληνικού έθνους*, τ. ΙΑ', 'Αθήνα 1975, σσ. 14-16.

3. Για περισσότερα στοιχεία βλ. Βακαλόπουλος, *ό.π.*, σ. 357.

4. Τρ. Ε. Ευσταθίου, *Η παιδεία επί τουρκοκρατίας*, τ. Β', 'Αθήνα 1936, σ. 377 σημ. 1.

5. Βακαλόπουλος, *ό.π.*, σσ. 349-351.

6. Εύστοχη είναι η διάκριση των όρων «παροικίες, αποικίες, κοινότητες» που γίνεται από τον 'Ι. Κ. Χασιώτη, *Επισκόπηση της ιστορίας της νεοελληνικής διασποράς*, Θεσσαλονίκη 1993, σσ. 17-20, όπου σ. 20 παροικίες θεωρεί τις μικρές σχετικά εστίες μεταναστών, οι οποίες δημιουργούνται συνήθως σε αστικά κέντρα έξω από το έθνικό κέντρο.

θουν νά ὀμιλοῦν τὴν γλῶσσαν των. Ὅλα τὰ ἄξια λόγου ἐπαγγέλματα καὶ τὸ ἐμπόριον περιῆλθον ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς χεῖρας των. Καὶ τὰ καλύτερα καφενεῖα τοῦ Βελιγραδίου ἦσαν ἰδικὰ των... Λόγῳ τῆς ἱκανότητός των κατῶρθωσαν νά δημιουργήσουν μεγάλα κεφάλαια καὶ ἀνήγειραν μεγαλοπρεπεῖς οἰκίας... Ἡ ζωὴ καὶ ἡ διαγωγὴ τῶν Ἑλλήνων ἐθεωρεῖτο ὡς παράδειγμα πρὸς μίμῃσιν... Καὶ πῶς ἡ ἀγορὰ τοῦ Βελιγραδίου ἦτο μικρά, οἱ Ἕλληνες ἐδίδον τὸν τόνον εἰς αὐτὴν... Τὰ ἐμπορικὰ βιβλία ἐτηροῦντο εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, εἰς δὲ τὸ ἀναγνωστήριον τοῦ Βελιγραδίου ὑπῆρχον καὶ ἐλληνικαὶ ἐφημερίδες. Ὅλοι οἱ μορφωμένοι ἠσθάνοντο τὴν ἀνάγκην νά μάθουν καὶ ἐλληνικά... Οἱ Ἕλληνες διετῆρουν ἐλληνικά σχολεῖα καὶ ὅταν δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νά τὰ συντηροῦν, ἐξεμίσθωναν διδασκάλους διὰ παραδόσεις κατ' οἶκον. Καὶ πολλοὶ ξένοι ἐφοίτησαν εἰς ἐλληνικά σχολεῖα καὶ ἐξελληνίσθησαν⁷.

Διαβάζοντας τὸ κείμενο αὐτὸ μένουμε κατὰπληκτοί, διαπιστώνοντας ὅτι τὸ Βελιγράδι μὲ τοὺς Ἕλληνες παροίκους του λίγο ἔλειπε νά ἐλληνοποιηθεῖ. Καὶ τοῦτο, διότι σέ κανένα πολιτιστικὸ τομέα δὲν ὑστεροῦσαν. Διέπρεπαν ὅχι μόνον στὸ ἐμπόριο μὲ τὴν τιμωότητά τους καὶ τὴν ἐπικράτηση σέ ὅλα σχεδόν τὰ ἐπαγγέλματα κι αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀρχιτεκτονικὴ μὲ τὰ ἐπιβλητικὰ τους κτίρια, ἀλλὰ καὶ στὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες καὶ πάντοτε προβαλλόμενοι μὲ τὴ σεμνότητα καὶ τὴν ἐργατικότητά τους, ὥστε πραγματικά νά εἶναι γιὰ τοὺς Σέρβους «παράδειγμα πρὸς μίμῃσιν». Ἀδιάφυστος μάρτυρας τῆς ζωτικότητάς τους ἦταν ὁ τομέας τῆς παιδείας, στήν ὁποία καὶ ἀπέδιδαν μεγάλη σημασία μὲ τὰ σχολεῖα καὶ τὶς ἐκκλησίες πού ἱδρυσαν στὶς διάφορες μεγαλοπόλεις⁸ καὶ μάλιστα στὸ Βελιγράδι. Ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἡ πρώτη παροικία πού εἶχαν δημιουργήσει... στὴ Σερβία ἦταν τῆς Νίσσας, ἡ πιὸ σπουδαία... ἦταν τοῦ Βελιγραδίου, ἀναφέρει ὁ καθηγητὴς Ἰωάννης Παπαδριανός⁹.

Ἀναφερόμενη στὸ θέμα λειτουργίας ἐλληνικοῦ σχολείου στὸ Βελιγράδι ἡ Μαρία Συμεὼν θά γράφει ὅτι ἐκεῖ τὸ πρῶτον ἐλληνικὸν σχολεῖον ἰδρῦθη τὸ 1718¹⁰, χωρὶς ὁμως νά σημειώσει ἀπὸ ποῦ ἀντλεῖ τὶς πληροφορίες τῆς. Τὰ ἴδια θά ἐπαναλάβει καὶ ὁ καθηγητὴς Ἰ. Παπαδριανός, ὁ ὁποῖος χαρακτηριστικά θά γράφει: Ἦδη στὰ 1718 ἀναφέρεται ὅτι λειτουργοῦσε στὸ Βελιγράδι κοινοτικὸ ἐλληνικὸ σχολεῖο, ὑπονοώντας ὅτι τὸ σχολεῖο εἶχε ἤδη ἰδρυθεῖ πρὶν ἀπὸ τὸ 1718 καὶ παραπέμποντας σέ σερβικὲς πηγές¹¹. Ἀναφερόμενος στὸ

7. Βλ. κείμενο διαλέξεώς του, ἐφημ. *Ἐλευθερον Βῆμα* τῆς 6ης Νοεμβρίου 1932.

8. Ἐννοοῦμε τὶς πόλεις Νίσσα, Κραγκούιμεβατς, Ποζάρεβατς, Σμεντέρεβο, Σεμλίνο, Μιτροβίτσα, Βούκοβαρ, Πάντοβο, Βέροατς, Νόβι Σάντ κ.λπ., ἀποτυπωμένες εὐδιάκριτα στὸν χάρτη πού σχεδίασε ὁ καθηγητὴς Ἰωάννης Ἀ. Παπαδριανός, *Οἱ Ἕλληνες ἀποδημοὶ στὶς γιουγκοσλαβικὲς χῶρες (18ος-20ὸς αἰ.)*, Ἐκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1993, σ. 50.

9. Παπαδριανός, ὁ.π., σ. 44.

10. Βλ. περ. *Μακεδονικὴ ζωὴ*, Θεσσαλονίκη 1967, τχ. 8, σ. 23. Πρόκειται γιὰ τὸ πρῶτο κοινοτικὸ σχολεῖο πού ἰδρύθηκε ἐκεῖ.

11. Παπαδριανός, ὁ.π., σ. 122.

ίδιο θέμα ο Τρ. Εὐαγγελίδης θά γράψει ότι στο Βελιγράδι τῷ 1792 ἐμφανίζεται λειτουργοῦσα ἑλληνικὴ σχολὴ προϋπάρχουσα¹², χωρὶς ὅμως καὶ αὐτὸς νά καθορίσει πότε ἀκριβῶς ἰδρύθηκε ἡ σχολὴ αὐτή. Ἀπὸ τίς μαρτυρίες αὐτὲς συμπεραίνουμε ὅτι τὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο Βελιγραδίου φαίνεται πὼς εἶχε ἰδρυθεῖ πρὶν ἀπὸ τὸ 1718, ὅταν Ἕλληνες μετανάστες γιὰ διάφορους λόγους (ἐμπορικούς κυρίως) εἶχαν ἐγκατασταθεῖ στὴ Σερβία καὶ βλέποντας ὅτι μὲ τὴν ἐκεῖ παρουσία τους ὑπῆρχε κίνδυνος νά ἀφομοιωθοῦν ἀπὸ τοὺς Σέρβους, ἀποφάσισαν νά ἰδρύσουν ἑλληνικὸ σχολεῖο γιὰ τὴ δική τους ἐθνικὴ καὶ γλωσσικὴ αὐτοτέλεια.

Σχετικὰ μὲ τοὺς δασκάλους πού ὑπηρέτησαν στὸ κοινοτικὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο τοῦ Βελιγραδίου γνωστὰ εἶναι τὰ ὀνόματα τῶν: Γεωργίου Εὐαγγελίδη (1818)¹³, Ἰωάννη Μισίου¹⁴ (1826), Γεωργίου Ζαχαριάδη (1830-1832), Γεωργίου Κλειδῆ (1832-1847), Ἀθανασίου Θεοδώρου (1833)¹⁵, Παναγιώτη Παπακωστόπουλου (1854) καὶ Ἰωάννη Πίπη (1872).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κοινοτικὸ σχολεῖο λειτούργησε ἀπὸ τὸ 1848 καὶ ἰδιωτικὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο μὲ ἑφορο τὸν Νικόλαο Κωτούλα καὶ δωρητὲς τοὺς Ἀδελφούς Μιχαὴλ καὶ Νικόλαο Μπόντη καὶ τὸν Παντελῆ Μιχαήλ, τοῦ ὁποῖου ὅμως ἡ λειτουργία διακόπηκε τὸ 1858 γιὰ νά ξαναλειτουργήσει μὲ δάσκαλο τὸν Εὐθύμιο Γεράση (1859-1863), τὸν ὁποῖο διαδέχθηκαν οἱ Ζωγράφος ἢ Ζωγραφίδης καὶ Ἰω. Πίπης¹⁶ καὶ νά κλείσει ὀριστικά τίς πύλες του τὸ 1884 λόγῳ ἐλλείψεως μαθητῶν.

Γιὰ τὸ ἰδιωτικὸ αὐτὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο ὁ «*Τηλέγραφος τοῦ Βοσπόρου καὶ Βιζαντίς*», ἐφημερίδα τῆς Κωνσταντινουπόλεως¹⁷ σὲ ἀνταπόκρισὶ τῆς ἀπὸ τὸ Βελιγράδι τῆς 31ης Ἰανουαρίου 1861 θά γράφει: *Γινώσκετε ὅτι πρὸ καιροῦ ἤδη ἐσυστήθη ἰδιαιτέρα Ἑλληνικὴ Σχολὴ ὑπὸ τὴν σχολαρχίαν τοῦ κ. Εὐθυμίου Ν. Γεράση. Προχθὲς δὲ καὶ χθὲς ἐγένοντο αἱ ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν τῆς σχο-*

12. Εὐαγγελίδης, ὁ.π., σ. 378.

13. Ὁ Εὐαγγελίδης, ὁ.π., σ. 378 ἀναφέρει ὅτι μαζὶ μὲ τὸν Γεώργιο Εὐαγγελίδη, πού ἦταν φιλικός, ἐδίδασκε καὶ ὁ Σερραῖος Ἐμμανουὴλ Φωτιάδης, βιογραφικὰ στοιχεῖα τοῦ ὁποῖου παραθετῇ στὸν Α΄ τόμο τοῦ βιβλίου του σσ. 138-139.

14. Ὁ Εὐαγγελίδης, ὁ.π., σ. 378 τὸν παρουσιάζει ὡς Πανταῖζην ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ Ἰωάννης, ὡπὼς γράφει ὁ Παπαδριανός, ὁ.π., σ. 123.

15. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ πληροφορία πού παρέχει ὁ Εὐαγγελίδης, ὁ.π., σσ. 378-379, γιὰ τὸν δάσκαλο αὐτόν, γράφοντας ὅτι μάλιστα προσαγορεῖται «*φιλόσοφος καὶ ἑφορος τῶν κατὰ τὴν Σερβίαν σχολείων*», πράγμα πού φανερώνει ὅτι κατὰ κάποιον τρόπο ἦταν ἐπιθεωρητὴς σχολείων, τὰ ὁποῖα, ὡπὼς φαίνεται ἦταν «οἷκς ὀλίγα». Βλ. καὶ *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια* 1916, σ. 108α.

16. Περισσότερες λεπτομέρειες γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς δασκάλους τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου Βελιγραδίου βλ. Παπαδριανός, ὁ.π., σσ. 122-134. Ὁμοίως καὶ στὴ νεότερη ἐκδοσὶ τοῦ βιβλίου του *Οἱ Ἕλληνες τῆς Σερβίας (18ος-20ὸς αἰ.)*, Ἐκδόσεις περ. Ἐνδοχώρα, Ἀλεξανδρουπόλι 2001, σσ. 74-78 καὶ ἐιδικότερα γιὰ τὸν Παναγιώτη Παπακωστόπουλο σσ. 83-84.

17. Ἔτος ΣΤ΄ φ. 443/Σάββατον 11.2.1861 (σ. 3).

λῆς ταύτης, καθ' ἧς οἱ μαθηταὶ ἀπήντησαν ἄριστα εἰς ἅπαντα τὰ διδασκόμενα μαθήματα, ἦτοι Δημοσθενικοὺς λόγους, Συντακτικὸν τοῦ Ἀσωπίου, Γεωγραφίαν, Γεν. Ἱστορίαν κ.λπ. Εὐφροσύνη δὲ καὶ ἀγαλλίασις κατεῖχεν ἅπαντας, ὁρῶντας προόδους σχεδὸν ἀνωτέρας τῆς ἡλικίας τῶν μαθητῶν, αἵτινες ὀφείλονται βεβαίως εἰς τὸν ἀκάματον ζῆλον καὶ τὴν προθυμίαν τοῦ ἀξιοτίμου Σχολάρχου, πρὸς ὃν ὀφείλουσι μεγίστην εὐγνωμοσύνην ἢ τε Κοινότης καὶ ἰδίως οἱ γονεῖς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ...

Δέν ἔχουμε περισσότερες πληροφορίες γιὰ τίς ἐξετάσεις τοῦ σχολείου αὐτοῦ, ἀλλὰ ὑποθέτουμε ὅτι μᾶλλον θὰ ἦταν ἐξετάσεις παρόμοιες μέ τίς δικές μας τοῦ α' ἐξαμήνου. Ἀπὸ τὰ διδασκόμενα μαθήματα φαίνεται πὼς τὸ σχολεῖο τοῦ Γεράσιου θὰ ἦταν παραπλήσιο, κατὰ σάν τὸ σημερινὸ Γυμνάσιο, ἀφοῦ καὶ λόγοι τοῦ Δημοσθένους διδάσκονταν σ' αὐτὸ καὶ τὸ Συντακτικὸ τοῦ Ἀσωπίου κ.λπ., γεγονὸς ποῦ μαρτυρεῖ τίς ὑψηλές προδιαγραφές τῆς ἀποδόσεως καὶ θέσεώς του στὸν χῶρο τῆς σερβικῆς κοινωνίας μέ τὴν ἔγκριση τοῦ Σερβικοῦ ὑπουργείου Παιδείας, τὸ ὁποῖο καὶ ἀντιμετώπιζε εὐνοϊκὰ τίς ἐλληνικὲς προσπάθειες γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς παιδείας.

Ὅτι πραγματικὰ ἡ σερβικὴ Πολιτεία ἀντιμετώπιζε μέ εὐνοία τοὺς Ἑλλήνες καὶ ὅτι διάχυτο τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν τὸ φιλελληνικὸ πνεῦμα στὸν σερβικὸ λαὸ φαίνεται ἀπὸ τὸ ἀκόλουθο ἔγγραφο τοῦ Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος στὸ Βελιγράδι Ἀ. Δόσκο¹⁸ πρὸς τὸν ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν τῆς Ἑλλάδας Χ. Χριστόπουλο¹⁹, στὸν ὁποῖο καὶ ἔγραφε τὰ ἑξῆς:

Ἡ φιλελληνικὴ διάθεσις εἰσέδυσεν ἤδη ἡ ἐπεπόλασε μᾶλλον καὶ εἰς τὰ πνεύματα τῶν στρατιωτικῶν, τῶν πολιτικῶν, καὶ τῶν ἐφημεριδογράφων τῆς πρωτεύουσας ταύτης, καὶ μετ' εὐχαριστήσεως δύναμαι νὰ προσεῖπω ὅτι ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα καθιδρύσεως τοῦ Γεν. τούτου Προξενείου ὁ πρῶν μισελληνισμός, ὃς οὐδόλως ἀπ' ἀρχῆς ὑπελείπετο τοῦ παρὰ τοῖς Βουλγάροις, μετεβλήθη ἤδη εἰς ἐνθουσιώδη φιλελληνισμόν, ἐπιτραπίσης καὶ τῆς συστάσεως ἐλληνικῶν σχολείων καὶ παρεναγωγείων, εἰς δὲ τὰς ὁμηγύρεις αὐτῶν, καὶ τὴν Ἀκαδημίαν τῶν ὁμιλούντων ἀπροκαλύπτως καὶ ἐνθουσιωδῶς ὑπὲρ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀδελφικῆς αὐτῶν ἐνότητος μετὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ σύμπας ἔτι τὸ τυ-

18. Πολὺ φτωχῆς εἶναι οἱ εἰδήσεις μας γιὰ τὸν ἐν λόγω προξένο στὸ Βελιγράδι. Τὸ μόνο ποὺ γνωρίζουμε εἶναι ὅτι εἰσῆλθε στὸ διπλωματικὸ σῶμα τὸ 1841, ὅπως συνάγουμε ἀπὸ ἓνα γράμμα του πρὸς τὸ ΥΠ.ΕΞ. τῆς 22.5.1871, στὸ ὁποῖο μεταξὺ ἄλλων γράφει: *...διατελὼν ἤδη πρὸ τριακοντα πλείον ἐτῶν ὑπάλληλος τῆς Σ. Κυβερνήσεως εἰς τὸν προξενικὸν κλάδον, μόλις φέρω ἐπὶ τοῦ στήθους μου τὸν ἀργυροῦν σταυρὸν τοῦ Σωτήρος, ὃν πρὸ 15 ἐτῶν ἔλαβον...*, ὑπονοώντας μέ παράπονο ὅτι ἔπρεπε νὰ τιμηθεῖ περισσότερο.

19. Διακρίθηκε γιὰ τὴν ῥητορικὴ δεινότητα καὶ πολυμαθεία του ὑπηρετώντας διάφορες κυβερνήσεις ὡς ὑπουργός: Παιδείας (1855) κυβέρνηση Βουλγαρίας, Ἐσωτερικῶν καὶ Παιδείας (1857) κυβέρνηση Ἀ. Μισούλν, Ἐξωτερικῶν (1865) κυβέρνηση Βουλγαρίας, Ἐξωτερικῶν (1870) κυβέρνηση Ἀ. Κομμουνιστοῦ, βλ. Douglas Dakin, *Ἡ ἐνοποίηση τῆς Ἑλλάδας (1770-1923)*, Μ.Ι.Ε.Τ., Ἀθήνα 1989, σ. 414 κ.έ., *Μ.Ε.Ε.*, τόμ. ΚΔ', σ. 723γ.

πος αὐτῶν ἐδείχθη ἥδη ἐν πολλαῖς σπουδαίαις περιπτώσει θερμός τῆς Ἑλλάδος συνήγορος...²⁰.

Δέν γνωρίζουμε κατά πόσον ὑπῆρχε μισελληνισμός στή Σερβία τήν ἐποχή αὐτή, ὅμοιος μέ τόν βουλγαρικό. Νομίζουμε ὅτι ὁ πρόξενος κάπως ὑπερβάλλει, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐπὶ τόσες δεκαετίες εὐνοϊκές ἦταν οἱ διαθέσεις τῶν σερβικῶν κυβερνήσεων πρὸς τήν Ἑλλάδα μέ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, ὅπως τοῦλάχιστον φαίνεται ἀπὸ τὴ λειτουργία τόσων σχολείων στὸν σερβικό χῶρο.

Ἕνα τέτοιο γεγονός παρουσιάζουμε σήμερα, παντελῶς ἄγνωστο στή νεότερη ἱστορία μας, μέ τήν ἰδρυση Ἑλληνικοῦ Παρθεναγωγείου στό Βελιγράδι τό 1870 καί τὴ δημοσίευση τοῦ Κανονισμοῦ τῆς λειτουργίας του, καθὼς καί τὴ διεξαγωγή τῶν ἐτήσιων ἐξετάσεων τῶν μαθητῶν καί μαθητῶν στά τέλη Ἰουλίου τοῦ ἔτους αὐτοῦ.

Ὁ Κανονισμός δημοσιευμένος στήν ἐφημερίδα «Κωνσταντινούπολις»²¹ ἔχει ὡς ἐξῆς:

*Κανονισμός τοῦ ἐν Βελιγραδίῳ τῆς Σερβίας Ἑλλ.ν. Παρθεναγωγείου
ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν
«Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ»*

Οἱ ἐν Βελιγραδίῳ τῆς Σερβίας Ἑλληνες καί φιλέλληνες ὑπὸ φιλοπατρίας καί φιλοστοργῶν αἰσθημάτων ἐμπνεόμενοι, οὐ μὴν ἀλλὰ καί τὴν ἀνάγκην τῆς ἐλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως καί μορφώσεως τῶν θηλέων τέκνων κατιδόντες, ἀπεφάσισαν νὰ συστήσωσιν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ταύτῃ τῆς Σερβίας, ἀδεία τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐκπαιδεύσεως καί τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, Ἑλληνικὸν Παρθεναγωγεῖον συντηροῦμενον τῇ δαπάνῃ τῶν γονέων τῶν κατὰ καιροὺς μαθητῶν καί τῇ συνδρομῇ ἀπάντων τῶν φιλομουσῶν ὁμογενῶν, συμπολιτῶν τε καί ξένων, ὀργανιζόμενον ὡς ἐξῆς:

§ 1. Αἱ ἐγγραφαὶ τῶν μαθητῶν γίνονται τῇ 16ῃ Αὐγούστου ἐκάστου ἔτους μέχρι τῆς 1ης Σεπτεμβρίου, ὅτε ἀρχονται αἱ παραδόσεις. Γίνονται δέ δεκταὶ μαθήτριά καὶ μέχρι 15 Σεπτεμβρίου.

§ 2. Ἡ εἰς τὸ Παρθεναγωγεῖον φοίτησις ἐπιτρέπεται παντὶ κορασίῳ, ἂνευ ἐξαιρέσεως δόγματος καί ἐθνικότητος.

3. Αἱ ἐγγραφόμενα μαθήτριά, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς κατὰ τὴν πρώτην τετραετίαν δέν πρέπει νὰ ὑπερβαίνει τὰς τριάκοντα, νὰ μὴ εἶναι νεώτεροι τῶν ἐξ ἐτῶν οὐδὲ πρεσβύτεροι τῶν 14, νὰ ὦσι δὲ πάντοτε καθαρῶς καί κοσμίως ἐνδεδυμένοι· ἐπὶ τῇ προσθήκῃ τῶν τριάκοντα κορασίων ἐπιτρέπεται ἡ

20. Α.Υ.Ε. 1871 φ. αακ Α, Γενικὸν Προξενεῖον Ἑλλάδος ἐν Βελιγραδίῳ, ἔργ. 24/2.3.1871 πρὸς ΥΠ.ΕΣ.

21. Ἐφημ. Κωνσταντινούπολις φ. 771/12.3.1870.

δωρεάν εκπαιδεύσεις καὶ τινων ἐξ ἀπόρων γονέων, ἐγκρίσει τῆς ἐφορίας.

§ 4. Αἱ μαθήτρια ὀφείλουσιν ἀνελλιπῶς νὰ φοιτῶσιν εἰς τὸ Σχολεῖον, ἀπουσιάζουσαι δὲ νὰ δίδωσιν ἀποχρῶντα λόγον τῆς ἀπουσίας αὐτῶν ἐπιβιβαιούμενον ὑπὸ τῶν γονέων ἢ τῶν κηδεμόνων· ἄλλως αἱ ἀποῦσαι μαθήτρια τιμωροῦνται κατὰ τὰς παρακατιὸν σημειούμενας ποινάς.

§ 5. Ἐκαστος τῶν γονέων ὀφείλει νὰ ἐφοδιάξῃ τὸ ἑαυτοῦ τέκνον μὲ τὰ βιβλία καὶ πάντα τὰ πρὸς ἐκπαίδευσιν καὶ μόρφωσιν ἀναγκαῖα.

§ 6. Αἱ παραδόσεις γίνονται ἀπὸ τῆς 8ης ὥρας π.μ. μέχρι τῆς 12ης, καὶ μ.μ. ἀπὸ τῆς 2ας μέχρι τῆς 4ης, ἀπὸ δὲ 1ης Μαΐου καὶ ἐξῆς μέχρι τῶν 5 δι' ὅλης τῆς ἐβδομάδος πλὴν τοῦ ἀπογεύματος τοῦ Σαββάτου.

Περὶ παύσεων

§ 7. Ἀπὸ 15 Ἰουλίου μέχρι 15 Αὐγούστου παύουσιν αἱ παραδόσεις ἔνεκα τοῦ καύσωνος. Ἀπὸ τῆς Μεγάλης Πέμπτης μέχρι τῆς Τετάρτης τῆς Διακαινησίμου, συμπεριλαμβανομένης καὶ αὐτῆς, καὶ ἀπὸ τῆς προπαραμονῆς τῶν Χριστουγέννων μέχρι τοῦ νέου ἔτους παύουσιν αἱ παραδόσεις.

§ 8. Αἱ ἐξετάσεις γίνονται ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, τὴν 12, 13 καὶ 14 Ἰουλίου. Ἐκάστη μὴ ἐπιδοῦσα μαθήτρια μένει ἐν τῇ αὐτῇ τάξει, ὅπως ἐπαναλάβῃ αὐτὴν.

§ 9. Βαθμοὶ ἢ ἔλεγχοι εἰσὶ πέντε: ἄριστα = 5, λίαν καλῶς = 4, καλῶς = 3, μετρίως = 2 καὶ κακῶς = 1· ἡ μὴ τυχοῦσα τοῦλάχιστον τοῦ 3 βαθμοῦ δὲν προβιβάζεται.

Περὶ τῶν μαθημάτων

§ 10. Ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Παρθεναγωγείῳ ἐπὶ τετραετίαν διδασκῶνται τὰ ἐξῆς μαθήματα:

- α) Ἑλληνικά
- β) Σερβικά
- γ) Γερμανικά
- δ) Γαλλικά
- ε) Ἰχνογραφία καὶ Καλλιγραφία
- ς) Ἑργόχειρα
- ζ) Ἱερὰ Κατήχησις
- η) Γεωγραφία συνοπτικὴ
- θ) Συνοπτικὴ Φυσικὴ ἱστορία
- ι) Συνοπτικὴ Γενικὴ ἱστορία
- ια) Ἀνθρωπολογία
- ιβ) Ἡθικὴ

καὶ ὡς ἑκτακτα μαθήματα

- ιγ) τὸ κλειδοκύμβαλον, ἡ φωνητικὴ μουσικὴ καὶ ὁ χορός.

Πρῶτον ἔτος

Καὶ τοῦ μὲν Ιου ἔτους τὴν α΄ ἑξαμηνίαν ἑλληνικὴ ἀνάγνωσις καὶ γραφή, λέξεις καὶ φράσεις ἑλληνικαὶ μετὰ τῆς ἐφικτῆς περὶ τὸ λαλεῖν ἀσκήσεως δι' ὅλης τῆς ἡμέρας· τὴν δὲ δευτέραν ἑξαμηνίαν τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἡ γνῶσις καὶ γραφὴ τῶν σεοβικῶν γραμμάτων, ὡς καὶ τῶν χαρακτήρων τῆς ἀριθμητικῆς.

Δεύτερον ἔτος

Τὸ δὲ δεύτερον ἔτος ἐτυμολογία ἑλληνικὴ, αἱ τέσσαρες πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς, ἀρχαὶ τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ τῆς γερμανικῆς, ἐπίτομος γεωγραφία σεοβιστὶ καὶ συνοπτικὴ ἱερὰ ἱστορία ἑλληνικὴ.

Τρίτον ἔτος

Τὸ δὲ τρίτον ἔτος ἑλληνικὴ γραμματικὴ μέχρι τοῦ συντακτικοῦ, γαλλικὰ καθ' ἑκάστην, σεοβικὰ καὶ γερμανικὰ ἡμέραν παρ' ἡμέραν, σύντομος γενικὴ ἱστορία, ἰχνογραφία, συνέχεια ἀριθμητικῆς καὶ ἐργόχειρα.

Τέταρτον ἔτος

Τὸ δὲ τέταρτον ἔτος συντακτικὸν ἑλληνικόν, ἀνθρωπολογία, ἠθικὴ, ἐπίτομος φυσικὴ, ἱστορία, ἀριθμητικὴ, γαλλικὰ, γερμανικὰ, σεοβικὰ.

§ 11. Δεσπόζουσα γλῶσσα ἐντὸς τοῦ Παρθεναγωγείου εἶναι ἡ ἑλληνικὴ, ἥτις καὶ ἐπιβάλλεται.

§ 12. Ὡς ὀρθόδοξοι τοῦ ἀνατολικοῦ δόγματος ὀφείλουσιν αἱ μαθητρίαι δις τοῦλάχιστον τοῦ ἔτους (πρὸ τοῦ Πάσχα καὶ τῶν Χριστουγέννων) νὰ νηστεύωσι καὶ νὰ μεταλαμβάνωσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὁδηγούμεναι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν παρὰ μιᾶς τῶν διδασκαλισσῶν.

Περὶ διδασκαλισσῶν

§ 13. Αἱ διδασκάλισσαι εἰσι τοῦλάχιστον δύο, μία τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος κάτοχος καὶ τῆς γαλλικῆς γλώσσης ἢ καὶ διευθύντρια τοῦ Παρθεναγωγείου καὶ μία Σεοβίς ἢ Γερμανίς, κάτοχος ἀμφοτέρων τῶν γλωσσῶν τῆς τε σεοβικῆς καὶ γερμανικῆς.

§ 14. Ἐκάστη διδασκάλισσα ὀφείλει νὰ φέρῃ ἀποφοιτητήρια τῆς Σχολῆς ἐν ᾗ ἐσπούδασε καὶ ἃν πον ἐδίδαξε, καὶ μαρτυρικὰ τῆς κοινότητος ἡ οἰκογενείας παρ' ἣ ἐδίδαξεν· ἄνευ τούτων οὐδεμία ἐστὶ δεκτὴ.

§ 15. Αἱ διδασκάλισσαι κατοικοῦσιν ἐντὸς τοῦ Παρθεναγωγείου, ἃν δὲ τις ἔργαμος ἐκτὸς αὐτοῦ. Ἐντὸς δὲ τοῦ σχολείου κατοικοῦσαι ἔχουσι κατοικίαν, θέρμανσιν καὶ ὑπηρεσίαν δωρεάν.

§ 16. Αἱ διδασκάλισσαι ὀφείλουσι νὰ ᾧσι πρὸς τὰς μαθητρίδας προσηνεῖς καὶ πραεῖαι, προηγούμεναι τῷ καλῷ παραδείγματι τῆς χρηστοθείας· ἀπο-

πέμπουσαι δ' αὐτάς τοῦ καταστήματος νά ταῖς συνιστώσι σεμνότητα καί καλήν διαγωγὴν ὅπου καὶ ἂν ᾧσι.

§ 17. Διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Σχολῆς καὶ τῶν κυριῶν διδασκαλισσῶν, μισθοῦται παρὰ τῶν συνδρομητῶν τῆς Σχολῆς μία ὑπρέτρια, ἥτις ὀφείλει νά κατοικῇ ἐντός τοῦ περιβάλου τῆς Σχολῆς, φροντίζουσα περὶ τῆς καθαριότητος αὐτῆς καὶ πειθομένη ὅλως ταῖς διαταγαῖς τῶν διδασκαλισσῶν.

Περὶ ποινῶν

§ 18. Αἱ διδασκάλισσαι ἐν τῇ εὐθύνῃ αὐτῶν περὶ τῆς προσαγωγῆς καί μορφώσεως τῶν μαθητριῶν δικαιοῦνται νά ἀπαιτῶσι παρ' αὐτῶν ὑπακοὴν καὶ ἐπιμέλειαν περὶ τὰ μαθήματα καὶ τὰς μὲν ἐπιμελεῖς νά ἐπαινῶσι, τὰς δὲ ἁμελεῖς νά ἐλέγχωσι πρὸ τῶν ἄλλων, καὶ ἂν τοῦτο δὲν σωφρονίσῃ αὐτάς (δηλ. τὰς ἁμελεῖς) νά τὰς τιμωρῶσιν ἐν ταῖς ἐξῆς ποιναῖς:

- α) παραινέσει
- β) ἐπιπλήξει
- γ) ἀπειλῇ
- δ) ὀρθοστασίᾳ
- ε) γονατίσματι
- ς) φυλακῇ ἡμισείας ἡμέρας
- ζ) φυλακῇ μᾶς ἡμέρας.

Τελενταῖον δὲ ἥτις ἀνεπίδεκτος ἀποδειχθῇ καὶ ἀποβολῇ, συναινέσει τῆς ἐφορίας πρὸς παραδειγματισμὸν τῶν ἄλλων.

§ 19. Αἱ μαθήτριαι ὀφείλουσι νά ἐπιμελῶνται περὶ τὰ μαθήματα, νά ὑπακούωσι ταῖς διδασκαλίσαις καὶ εἰς τὰς παρατηρήσεις αὐτῶν νά μὴ ἀντιτείνωσι τὸ παράπαν.

Περὶ Ἐφόρου, Ἐπιτρόπου καὶ Συνδρομητῶν

§ 20. Κατ' ἔτος ἐκλέγεται εἷς ἔφορος καὶ εἷς ἐπίτροπος, ὧν ὁ μὲν κήδεται τοῦ διδακτικοῦ ὁ δὲ τοῦ οἰκονομικοῦ. Ἐφορος καὶ ἐπίτροπος δικαιοῦται νά ἐκλεχθῇ πᾶς συνδρομητῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρθεναγωγείου καίτοι μὴ ἔχων θυγατέρα μαθήτριαν. Ἀμφοτέροι ὀφείλουσι νά ἐπισκεπτόνται τὸ Σχολεῖον συχνάκις, τοῦλάχιστον ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος.

§ 21. Οἱ γονεῖς τῶν μαθητριῶν, ἐγγραφέντες ἅπαξ, δὲν δύνανται νά ὀπισθοδρομήσωσι πρὸ τῆς λήξεως τοῦ παρ' αὐτῶν διωρισμένου καιροῦ, μόνος δ' ὁ θάνατος ἢ αὐτοῦ ἢ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ ἀκυροῖ τὴν ὑπογραφὴν του.

§ 22. Συνεισφοραὶ εἰσι δεκταὶ ὅσας τις ἠθελε προαιρεθῇ νά συνεισφέρει· ὁ δὲ 100 φλωρία αὐστριακὰ καὶ ἐπέκεινα προσφέρων θεωρεῖται εὐεργέτης τοῦ καταστήματος· ἡ δὲ εἰκὼν αὐτοῦ, εἰς ἀνάμνησιν εὐγνωμοσύνης, θέλει διὰ παντὸς διατηρεῖσθαι προσηρτημένη, ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Παρθεναγωγείου αἰθούσῃ τῶν παραδόσεων.

§ 23. Αί ἐκτάκτως προσφερόμεναι συνεισφοραί νά μὴ δαπανῶνται, ἀλλὰ νά χρησιμεύωσιν ὡς θεμέλιον κεφάλαιον, ἐκ τοῦ τόκου δὲ αὐτῶν νά δύνανται ποτε τὸ Παρθεναγωγεῖον νά αὐτοσυντηρῆται. Ἐπίσης καὶ τὰ περισσεύοντα ἐκ τῶν συνδρομῶν τῶν γονέων τῶν μαθητριῶν νά προστίθενται τοῖς κεφαλαίοις.

§ 24. Τὰ κεφάλαια νά μένωσιν ἄθικτα διὰ παντός, ἂν δὲ ποτε κατορθωθῇ ὥστε δι' αὐτῶν νά αὐτοσυντηρῆται, νά μὴ διαλύηται, καὶ μίαν μόνον μαθητρίαν ἂν ἔχη.

§ 25. Τὸ Σχολεῖον τοῦτο ὀφείλει νά ὑπάρχῃ διὰ παντός, ἐφ' ὅσα δὲ ἔτη τυχόν ἤθελε στερεῖσθαι τοῦτο μαθητριῶν, τὰ κεφάλαια ταῦτα νά χρησιμεύωσιν εἰς διατήρησιν Ἑλληνικοῦ Σχολείου τῶν ἀρρένων, εἰ δὲ καὶ τοιοῦτον δὲν ἤθελεν ὑπάρχει, ἐκ τῶν κεφαλαίων τὸ ἐν τρίτον νά ἀνήκῃ εἰς τὰ ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα τῆς Σερβίας, τὸ β' τρίτον εἰς τὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ λοιπὰ εἰς τὸν ἐν Ἀθήναις Σύλλογον τῆς διαδόσεως τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων.

§ 26. Τὸ Ἑλληνικὸν Παρθεναγωγεῖον ὀφείλει νά ἐορτάζῃ μίαν ἐορτὴν ἐντὸς τοῦ ἔτους, τὴν ἡμέραν τοῦ Ἑυαγγελισμοῦ, τοῦ ὁποῖου τὴν εἰκόνα νά φέρῃ καὶ ἡ σφραγὶς τοῦ Παρθεναγωγείου, μεθ' ἧς νά σφραγίζωνται καὶ τὰ ἀποφαινηθέντα τῶν μαθητριῶν, τοιαύτην δὲ νά φέρῃ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν, ἥτοι Ἑλληνικὸν Παρθεναγωγεῖον «Ὁ Εὐαγγελισμός».

Εἰς τὸ τέλος ἐκάστου ἔτους μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἐτησίων ἐξετάσεων ὁ Ἐφορὸς καὶ ὁ Ἐπίτροπος θέλουν δίδει λόγον πρὸς τοὺς ἐν συνεδριάσει συνδρομητὰς περὶ τῆς καταστάσεως τοῦ Παρθεναγωγείου, τῆς ἐπιδεχομένης ἀναγκαίας βελτιώσεως τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐτησίου διαχειρίσεώς των, συντασσόμενων πρακτικῶν ἐν βιβλίῳ διατηρουμένῳ ὡς ἀρχεῖῳ τοῦ παρθεναγωγικοῦ τούτου καταστήματος.

Ὁ παρὼν κανονισμὸς συνετάχθη ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ ὀκτακοσιοστῷ ἑβδομηκοστῷ, μηνὶ Ἰανουαρίου, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐγένετο ἡ σύστασις τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρθεναγωγείου ἐν Βελιγραδίῳ, πρωτευούσῃ τῆς Σερβίας. Συζητηθεὶς δὲ ἐνεκρίθη ὑπὸ τῶν πρὸς τοῦτο συνεδριασάντων συνδρομητῶν, οἵτινες διὰ τῆς κάτωθι ἐπιθέσεως τῶν ἰδίων αὐτῶν ὑπογραφῶν ἔδωκαν εἰς αὐτὸν πλήρη ἰσχὺν καὶ ἀμετάτρεπτον κῦρος.

Ἐξετάζοντας τὸν «Κανονισμόν» αὐτὸ παρατηροῦμε τὰ ἑξῆς: κατ' ἀρχὴν δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ θαυμάσει καὶ νά ἐπαινέσει κανεὶς τοὺς Ἕλληνες ἐκείνους τοῦ Βελιγραδίου, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων καὶ ἀγνοοῦμε, ἀφοῦ δὲν ἀναφέρονται στὸ τέλος τοῦ κειμένου ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα, γιὰ τὴν πρωτοβουλία πού εἶχαν νά ἰδρῶσουν «Παρθεναγωγεῖο» στὴν πόλιν αὐτή, κάτι πού ἔλειπε γενικὰ στὸν ἐκπαιδευτικὸν χώρον τῶν προσδοκιῶν καὶ εὐγενικῶν τοὺς ἀναζητήσεων. Σχετικὰ μὲ τὸ ὅλο κείμενο τοῦ Κανονισμοῦ παρατηροῦμε ὅτι ἀναφέρεται ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον σὲ θέματα ἐκπαιδευτικὰ, κάτι πού στοὺς περισσότερους κανονισμοὺς ἐλληνικῶν κοινοτήτων πού ἔχουμε ὑπ' ὄψιν μας

ἀπαντᾷται μέ ἐλάχιστα ἄρθρα· συγκεκριμένα ἀναφέρουμε ὅτι στὸν «Κανονισμό τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Κοινότητος Θεσσαλονίκης» π.χ. τοῦ 1904²² μέ τὰ 94 ἄρθρα του, τὸ θέμα τῆς παιδείας ἀντιμετωπίζεται μέ 10 μόνο ἄρθρα (§ 48-57), ἐνῶ ἐδῶ ὁ Κανονισμός ὅλος μέ λεπτομέρειες ἀντιμετωπίζει τὴν ἴδρυσή τοῦ Παρθεναγωγείου μέ 26 παραγράφους (ἄρθρα).

Ἐπίσης ὀφείλουμε νά τονίσουμε ὅτι ὁ Κανονισμός αὐτός δέν ἔχει καμιά ἐξάρτηση ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία, κάτι πού κατὰ τὸ μᾶλλον καί ἥττον τὸ βλέπουμε σέ ὅλους σχεδόν τοὺς κοινοτικούς κανονισμούς τῶν διαφόρων πόλεων, ἀφοῦ ὑπῆρχε τὸ ἄρθρο 32 τοῦ «Θεμελιώδους Κανονισμοῦ» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, πού καθόριζε ὅτι *αἱ σχολαὶ ἐκάστης κοινότητος ἀπασαι διευθύνονται ὑπὸ ἐξαμελοῦς Ἐφορίας, τελούσης ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Μητροπολίτου ἢ Ἐπισκόπου ἢ Ἐξάρχου...*²³, φαινόμενο πού δέν ἀπαντᾶται στὸν Κανονισμό τοῦ Παρθεναγωγείου Βελιγραδίου, τὴν εὐθύνῃ τῆς λειτουργίας τοῦ ὁποίου εἶχαν, ὅπως φαίνεται (§ 26) ὁ Ἐφορὸς τοῦ σχολείου καί ὁ Ἐπίτροπος, οἱ ἀρμοδιότητες τῶν ὁποίων ἀναφέρονται στὴν § 20.

Κατὰ τὰ ἄλλα στὸν «Κανονισμό» ἀντιμετωπίζονται ὅλα τὰ θέματα, τὰ σχετικά μέ τὴ λειτουργία ἐνὸς σχολείου, ὅπως: ὁ χρόνος τῶν ἐγγραφῶν (§ 1), ἡ ἡλικία τῶν μαθητῶν (§ 3), ἡ ἀνελλιπὴς φοίτησή τους (§ 4), ἡ διάρκεια τῶν μαθημάτων (§ 6), οἱ διακοπές τοῦ σχολείου (§ 7), ἡ διάρκεια τῶν ἐξετάσεων καί ἡ βαθμολογία (§ 8, 9), τὰ διδασκόμενα μαθήματα καί τὰ ἔτη διδασκαλίας (§ 10), τὰ σχετικά μέ τίς δασκάλους τοῦ σχολείου προσόντα καί ὑποχρεώσεις (§ 13-17), οἱ ποινές πού ἐπιβάλλονται (§ 18), τὰ καθήκοντα τοῦ Ἐφόρου καί Ἐπιτρόπου τοῦ σχολείου (§ 20), οἱ ὑποχρεώσεις τῶν γονέων (§ 21), οἱ πόροι τοῦ σχολείου μέ διάφορες εἰσφορές (§ 22-24) κ.λπ.

Ἰδιαίτερος ὀφείλουμε νά ἐπισημάνουμε τίς παραγράφους 2, 12 καί 25, οἱ ὁποῖες σήμερα ἴσως ξενίζουν κάπως, ἀλλά δείχνουν τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς.

Πρωτοποριακὴ χαρακτηρίζουμε τὴν § 2 μέ τὴν ἀνεξιθρησκεία πού διακηρύσσει στίς θρησκευτικὲς πεποιθήσεις τῶν μαθητῶν καί τὴν ἐθνικότητά τους, μολονότι τὸ σχολεῖο τονίζεται ὅτι εἶναι ἐλληνικὸ καί μάλιστα ὀρθόδοξο, ὅπως ἐμφανῶς τονίζεται στὴν § 12, ὅπου σχετικά μέ τίς γιορτές τοῦ Πάσχα καί τῶν Χριστουγέννων κυρίως συνιστᾶται (ἢ ἐπιβάλλεται;) οἱ μαθητῆρες νά νηστεύουν καί νά μεταλαμβάνουν τὰ ἅχραντα μυστήρια, «ὀδηγούμενοι» μάλιστα ἀπὸ τίς δασκάλους τους ἐκ περιτροπῆς στὴν ἐκκλησία.

Ἐντύπωση προκαλεῖ καί ἡ § 25 μέ τὴ διατύπωση τὸ *Σχολεῖον τοῦτο ὀφείλει νά ὑπάρχη*²⁴ διὰ παντός, φράση πού δηλώνει τίς διαθέσεις τῶν ἰδρυτῶν

22. Χαράλαμπος Κ. Παπαστάθης, *Οἱ κανονισμοὶ τῶν ὀρθοδόξων ἐλληνικῶν κοινοτήτων τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους καί τῆς διασπορᾶς*, τόμ. Α', Ἐκδ. οἶκος Ἀφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 170 κ.έ.

23. Ὁ.π., σ. 138.

24. Πρόκειται γιὰ διατύπωση ἐσφαλμένη ἀντὶ τῆς ὀρθῆς τὸ *Σχολεῖον ὀφείλομεν* νά τὸ

του πού δραματιζόνταν τή διάρκεια τοῦ Παρθεναγωγείου στό προσεχές μέλλον, ἡ ὁποία ὁμως, δυστυχῶς, ἦταν βραχεία, ἀφοῦ, ὅπως σημειώσαμε πιό πρῖν, ἔκλεισε τίς πύλες του τό 1884.

Ἐνδιαφέρουσα εἶναι καί ἡ ἄλλη ἀνταπόκριση ἀπό τό Βελιγράδι στήν ἴδια ἐφημερίδα, σχετικά μέ τίς ἐτήσιες ἐξετάσεις τόσο τοῦ Παρθεναγωγείου ὅσο καί τοῦ Ἰδιωτικοῦ σχολείου γιά τό σχολικό ἔτος τοῦ 1870, ἡ ὁποία καί ἔχει ὡς ἐξῆς²⁵:

Τὴν προπαρελθοῦσαν Κυριακὴν²⁶ ἐγένοντο αἱ ἐνιαύσιαι ἐξετάσεις τοῦ Παρθεναγωγείου ἡμῶν, ἀρξάμεναι δι' ἐνὸς λογυδρίου λίαν καταλλήλου τῆς κυρίας Μαριγοῦς Δελινάρδου, ἀποδειξάσης λίαν εὐφυῶς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐκμαθήσεως τῆς <Ἑλληνικῆς καὶ ὀτι> εἰς τὰς γλώσσας ἔδειξαν αἱ μικραὶ ἡμῶν μαθήτραι γιγαντιαίας προόδους. Τὴν ἐλληνικὴν ἱστορίαν ἐδιδάχθησαν γερμανιστί, τὴν μαθηματικὴν, γεωγραφίαν σερβιστί (αἱ ἀνώτεραι μαθήτραι) καὶ ἀπὴντων εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοσοῦτον εὐστόχως, ὥστε ἐθαύμασε τὸ ἀκροατήριον.

Τὴν τρίτην ἡμέραν ἀνάπανσις. Τὴν τετάρτην ἐξητάσθησαν τὰ ἄρρενα. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐξετάσεων ὠμίλησεν ὁ εὐπαιδευτος διδάσκαλος κύριος Ἰωάννης Πίτης περὶ τῆς σχέσεως τῆς ἐλληνικῆς πρὸς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν· ὠμίλησε λίαν φιλολογικῶς καὶ εὐφραδῶς, ὥστε κατέθελε τὸ πᾶν. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἐδιδάχθησαν λόγους τινὰς τοῦ Λουκιανοῦ καὶ τοῦ Σωκράτους, ἐν οἷς ἐφήρμοσαν λίαν εὐστόχως τὸ ἐλληνικὸν συντακτικόν, ἐκ τῆς γεωγραφίας τὴν Εὐρώπην, ἐκ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης καὶ τὰς ὠφελείας τὰς ἐξ αὐτῆς προερχομένας, καὶ μάλιστα ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὥραιον φυλόν.

Τὰς ἐξετάσεις ἐτίμησαν πολυπληθεῖς ἀκροαταὶ ὁμογενῶν τε καὶ ξένων, ὡς καὶ ὁ γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Δόσκος, εἰς ὃν ὀφείλομεν τὸ καταγῶγιον τοῦτο τῶν Μουσῶν.

Τὴν πρώτην ἡμέραν ἐξητάσθησαν αἱ μαθήτραι εἰς τὴν ἐλληνικὴν καὶ γαλλικὴν, εἰς ἣν ἔδειξαν ἀπροσδοκίτους προόδους εἰς τὴν ἀνάγνωσιν, καλλιγραφίαν, ὀρθογραφίαν, ἀπαγγελίαν διαφόρων διαλογῶν καὶ μύθων, ἀριθμητικὴν, ἱερὰν ἱστορίαν, σύνοψιν γεωγραφίας.

Οἱ ἄντροι πόνοι τῆς κυρίας Διευθυντρίας μᾶς παρέχουσι χρηστάς ἐλλπίδας.

Τὴν δευτέραν ἡμέραν ἐξητάσθησαν εἰς τὴν σερβικὴν καὶ γερμανικὴν

διατηρήσωμεν πάση θυσίᾳ, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ διὰ παντός, ὑπονοώντας ὅτι μέ κανένα τρόπο δέ θὰ τὸ παραμελήσωμεν, φροντίζοντας νὰ λειτουργεῖ συνεχῶς.

25. Ἐφημ. Κωνσταντινουπόλεως φ. 834/11.8.1870.

26. Ὑπονοεῖται ἡ Κυριακὴ τῆς 19ης Ἰουλίου 1870, ἐφ' ὅσον ἡ ἀνταπόκριση εἶναι γραμμηνὴ στίς 30 Ἰουλίου, ἡμέρα Πέμπτη, ὅπως ἐξακριβώσαμε ἐξετάζοντας τὸ ἡμερολόγιον τοῦ 1870. Καὶ ἐπεὶ δὴ ὁ κανονισμὸς τοῦ Παρθεναγωγείου στήν § 8 ἀναγράφει ὅτι αἱ ἐξετάσεις γίνονται ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ τὴν 12, 13 καὶ 14 Ἰουλίου, βλέπουμε ὅτι δέν τηρήθηκαν οἱ διατάξεις τῆς § αὐτῆς, ἀγνοώντας τοὺς λόγους μεταθέσεως τῆς ἡμερομηνίας τῶν ἐξετάσεων γιὰ τίς 19 Ἰουλίου κ.ἐ.

γλῶσσαν, παραδιδόμενας παρὰ Γερμανίδος διδασκάλου· καὶ εἰς ταύτας ἀριθμ. τὴν μέθοδον τῶν τριῶν, ἐκ τῆς κατηχήσεως τὴν ἐρμηνείαν τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως, ἐκ τῆς ἱστορίας μέχρι Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, ἐκ τῆς γαλλ. μέχρι τοῦ συντακτικοῦ. Εἰς ὅλα τὰ μαθήματα ἐπέδωκαν ἄριστα.

Τὴν ἑκτὴν ἡμέραν ἐξητάσθησαν τὰ ἄρρενα εἰς τὴν γεωμ. καὶ σερβικὴν, ἐν αἷς ματαιῶς ἐπέδωκαν, διότι ἐντὸς τοῦ ἔτους τρεῖς ἠλλάχθησαν διδάσκαλοι...

Διαβάζοντας τὴ β' αὐτὴ ἀνταπόκριση σχηματίζουμε πληρέστερη τὴν εἰκόνα τῆς λειτουργίας καὶ τῶν δύο αὐτῶν ἐλληνικῶν σχολείων τοῦ Βελιγραδίου. Κατ' ἀρχὴν βλέπουμε ὅτι πραγματοποιήθηκαν ὅλα, ὅσα ἀναφέρονται στὸν Κανονισμό τοῦ Παρθεναγωγείου· ὅτι δηλαδὴ ἀμέσως, στὸ πρῶτο ἔτος τῆς λειτουργίας του, ἐκείνοι πού πρωταγωνίστησαν στὴν ἵδρυση καὶ λειτουργία του ἔφεραν σέ πέρας ὅσα ὑποσχέθηκαν στίς διακηρύξεις τους καὶ μάλιστα μέ ἐπιτυχία, ἀφοῦ γνωρίζουμε ὅτι πάντοτε ἡ ἀρχὴ τῆς λειτουργίας ἐνός σχολείου καὶ μάλιστα ἐλληνικοῦ σέ ξένη χώρα συναντᾷ πολλές καὶ ποικίλες δυσκολίες, ὄχι μόνο μέ τὴν ἐξεύρεση τοῦ κατάλληλου κτιρίου γιὰ τὴ στέγάσή του ἀλλὰ καὶ τοῦ κατάλληλου προσωπικοῦ διδασκαλίας. Φαίνεται ὅτι γιὰ τὴν ἐξεύρεση κτιρίου καὶ στέγαση τοῦ σχολείου ἐνεργό συμμετοχὴ εἶχε καὶ ὁ Γενικός Πρόεδρος τῆς Ἑλλάδας Ἄ. Δόσκος, στὸν ὁποῖο καὶ ὀφειλόταν τὸ καταγῶγιον τοῦτο τῶν Μουσῶν, ὅπως ἀποκαλεῖται τὸ κτίριο τοῦ σχολείου.

Ὅπως δὴποτε, σύμφωνα μέ τὸν Κανονισμό, τὰ μαθήματα τοῦ Παρθεναγωγείου ἔπρεπε νά περιορισθοῦν στὸν κύκλο τῆς λειτουργίας τῶν δύο ἐξαμήνων τοῦ πρώτου ἔτους, πού ἦταν τόσο ἀπλά: λέξεις καὶ φράσεις ἐλληνικῆς μέ ἀσκήσεις προφορικῆς ὁμιλίας ὅλη τὴν ἡμέρα σὸ α' ἐξάμηνο, κάτι πού ἐπαναλαμβάνονταν σὸ β', μέ ἀντικείμενο ὁμως τὴ σερβικὴ γλῶσσα καθὼς καὶ βασικά στοιχεῖα ἀριθμητικῆς. Ἀπὸ τὸν ἀπολογισμό ὁμως τῶν ἐξετάσεων βλέπουμε ὅτι τὸ Παρθεναγωγεῖο δέν περιορίσθηκε μόνο στὰ ὅσα καθορίζονταν ἀπὸ τὸν Κανονισμό, τὸν ὁποῖο καὶ ξεπέρασε μέ τὴ διδασκαλία καὶ ἄλλων μαθημάτων, ὅπως τὰ θρησκευτικά (ιερά ἱστορία), ἡ ἱστορία καὶ ἡ γεωγραφία. Φαίνεται ὅτι οἱ διδάσκοντες εἶχαν τέτοια εὐχέρεια, ὅσο κι ἂν δέν καθορίζονταν κάτι τέτοιο στὸν Κανονισμό.

Ἐκεῖνο πού μᾶς κάνει ἐντύπωση εἶναι τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἐξετάσεις τοῦ Παρθεναγωγείου μέ διευθύντρια τὴ Μαριγὼ Δελινάρδου συνδυναστήκαν μέ τίς ἐξετάσεις τοῦ ἰδιωτικοῦ σχολείου τῶν ἀρρένων, πού διευθυνόταν ἀπὸ τὸν «εὐπαιδευτο» δάσκαλο Ἰωάννη Πίπη, καὶ κράτησαν ἑξ ἡμέρες μέ δύο, ὅπως φαίνεται, κενὰ τῆς τρίτης καὶ πέμπτης ἡμέρας γιὰ ἀνάπαυση τῶν ἐξεταζομένων.

Ἄν καὶ ὁ ἀνταποκριτὴς ἐπαναλαμβάνει, ὅπως φαίνεται, τὰ σχετικὰ μέ τίς ἐξετάσεις τῆς πρώτης ἡμέρας, συγχέοντας τίς ἐξετάσεις ἀρρένων καὶ θηλέων, τὸ πρόγραμμα τῶν ἐξετάσεων πρέπει νά ἦταν τὸ ἀκόλουθο:

Πρώτη μέρα, Κυριακή 19.7.1870. Μετά την όμιλία της διευθύντριας του Παρθεναγωγείου Μαριγώς Δελινάρδου για τη σημασία της εκμάθησής της ελληνικής και των άλλων γλωσσών (γαλλικής και γερμανικής), εξετάσεις των μικρότερης ηλικίας μαθητριών στα ελληνικά και γαλλικά (μέ ανάγνωση, ὀρθογραφία, καλλιγραφία, ἀπαγγελία μύθων καὶ διαλόγους) καὶ στή συνέχεια στα θρησκευτικά, τὴν ἀριθμητικὴ καὶ τὴ γεωγραφία (συνοπτικά).

Δεύτερη μέρα, Δευτέρα 20.7.1870. Ἐξετάσεις μαθητριῶν μεγαλύτερης ηλικίας (ὄχι πλέον τῶν 14 ἐτῶν κατὰ τὴν § 3) στή σερβικὴ καὶ γερμανικὴ γλώσσα, τὴν ἐλληνικὴ ἱστορία (στά γερμανικά) μέχρι τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τὰ μαθηματικά (ἀπλὴ μέθοδο τῶν τριῶν), καὶ τὴ γεωγραφία (στά σερβικά), τὰ θρησκευτικά (ἐρμηνεία τοῦ συμβόλου τῆς πίστεως) καὶ στα γαλλικά μέχρι τοῦ συντακτικοῦ.

Τρίτη μέρα, Τρίτη 21.7.1870. Ἐλεύθερη (κενή).

Τέταρτη μέρα, Τετάρτη 22.7.1870. Ἐξετάσεις ἀρρένων, ὕστερα ἀπὸ ὀμιλία τοῦ διευθυντῆ τοῦ ἰδιωτικοῦ σχολείου Ἰωάννη Πίπη γιὰ τὴ σχέση ἐλληνικῆς καὶ λατινικῆς, στα ἐλληνικά (λόγοι Λουκιανοῦ καὶ Πλάτωνος)²⁷, τὸ ἐλληνικὸ συντακτικὸ καὶ τὴ γεωγραφία τῆς Εὐρώπης.

Πέμπτη μέρα, Πέμπτη 23.7.1870. Ἐλεύθερη (κενή).

Ἑκτὴ μέρα, Παρασκευή 24.7.1870. Ἐξετάσεις ἀρρένων στα σερβικά καὶ γερμανικά, στα ὁποῖα ὁμως δὲν εἶχαν καλὴν ἀπόδοση, ἐξαιτίας τοῦ ὅτι κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἄλλαξαν τρεῖς δασκάλους.

Δημοσιεύοντας σήμερα τὸν «Κανονισμό τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρθεναγωγείου Βελιγραδίου “Ὁ Εὐαγγελισμός”» (1870) καθὼς καὶ τὴν ἀνταπόκριση τῶν ἐτησίων ἐξετάσεων τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1870²⁸ αἰσθανόμεστε περηφάνοι γιὰ τοὺς Ἕλληνες παροίκους τόσο τοῦ Βελιγραδίου ὅσο καὶ τῶν ἄλλων πόλεων, οἱ ὁποῖοι, φλεγόμενοι ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα τους, ὅπου κι ἂν πῆγαιναν, πρωταρχικὸ τους στόχο θεωροῦσαν τὴν ἰδρυση σχολείων γιὰ τὴ διάδοση τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, πράγμα ποὺ κατόρθωσαν, ὅσες θυσιῆς καὶ ἂν ἐπιβάλλονταν.

ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ

27. Στὸ πρόγραμμα ἀναφέρει «Σωκράτους»· ἐξυπακούεται ὅτι «λόγοι Σωκράτους» δὲν ὑπάρχουν, ἀφοῦ ἔχουν καταγραφῆ ἀπὸ τὸν Πλάτωνα.

28. Ἀφοῦ τὸ σχολικὸ ἔτος μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα ἀρχίζει τὸν Σεπτέμβριο μῆνα ἐνός ἔτους καὶ συνεχίζεται καὶ τὸ ἐπόμενο ἔτος ὡς τὸν Ἰούνιο-Ἰούλιο, τὸ Ἑλληνικὸ Παρθεναγωγεῖο τοῦ Βελιγραδίου πρέπει νὰ ὑποθέσουμε ὅτι ἡ εἴξη ἀρχίζει νὰ λειτουργεῖ ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1869, ἄσχετα ἂν ὁ κανονισμὸς λειτουργίας του ψηφίσθηκε τὴν 1η Ἰανουαρίου 1870, ἢ γιὰ πρώτη φορὰ λειτούργησε ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο, ἔστω καὶ μὲ κολοβωμένο τὸ ἔτος, ἀφοῦ μόλις τότε εἶχε συσταθεῖ.

RÉSUMÉ

Christos Andreadis, *Les écoles de la colonie grecque de Belgrade, de Servie et le «Règlement de l'Institut de Jeunes Filles» en 1870.*

L'écrivain traite des écoles de la colonie grecque de Belgrade de Servie et comment sur le «Règlement de l'Institut de jeunes filles» de la ville établi en 1870.

De même il présente les résultats des examens scolaires de cette année - là, pour souligner l'intérêt remarquable des Grecs de cette ville pour le progrès intellectuel et leur passion pour l'éducation.